

УДК 336

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БАНКІВСЬКОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

ВОВЧАК Ольга Дмитрівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансових технологій та консалтингу,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8858-5386>*

КУСТРИН Андрій Богданович

*здобувач наукового ступеня доктора філософії
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-4269-9522>*

Анотація. *Стаття присвячена обґрунтуванню сутнісних характеристик та різновидів банківської підтримки малого підприємництва у контексті його впливу на розвиток економіки. Представлено функціональну характеристику інституційних учасників перерозподілу ресурсів фінансової підтримки малого підприємництва. Доведено, що банківську підтримку необхідно розглядати у розрізі розрахунково-касової, кредитної, депозитної, сервісної, гарантійної, технологічної та консультаційної діяльності банку.*

Ключові слова: *мале підприємництво, фінансова підтримка, банківська підтримка.*

Постановка проблеми. Рівень ефективності функціонування сектору малого підприємництва має безпосередній прямий вплив на розвиток економіки країни, зважаючи на типові характерні закономірності його позиціонування особливо в умовах сталої невизначеності. Малі підприємства демонструють здатність швидко адаптуватися до змін у економічному середовищі, реалізуючи свою спроможність швидко реагувати на зміни та виклики. Крім того, типові для сьогодення зовнішні виклики стимулюють підприємців до пошуку нових ідей та прийняття інноваційних технологічних рішень, які дозволяють

зберегти/поширити набуті ринкові позиції. Діяльність малих підприємств суттєво вирізняється підвищеним рівнем динамічності, гнучкості, інноваційної активності, здатністю до створення нових виробництв та робочих місць. Враховуючи таку властиву адаптивну здатність до відновлення/розвитку в сучасних умовах господарювання, мале підприємство генерує важливі фактори розвитку й регіональних економік, особливо в сучасних умовах нерівномірного регіонального розподілу ризику втрат. Отже, мале підприємство має великий потенціал для стимулювання економічного розвитку та актуалізує питання пошуку нових наукових підходів

до виявлення резервів для підвищення рівня ефективності його функціонування. Крім того, варто зауважити, що важливу роль при цьому відіграють банківські установи, виступаючи професійними учасниками на ринку фінансових послуг та створюючи передумови для забезпечення комплексної повноцінної організаційно-фінансової підтримки, що і обумовлює обраний напрям наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ефективність розвитку малого підприємництва багато у чому залежить від якості взаємодії з банками та слугує беззаперечною передумовою формування потужного потенціалу для розвитку економіки країни. Беручи до уваги класичні наукові положення, варто виокремити такі досліджувані взаємозалежні напрями впливу діяльності банківських установ на формування тенденцій економічного росту, зокрема через взаємодію із розвитком реального сектору економіки. Так, Т. Гудзь [1] виділяє основні два джерела факторів розвитку банківського кредитування підприємництва в Україні, серед яких окремо розглядається інституційна трансформація фінансового сектору та економічна криза, посилена наслідками впливу зовнішніх обмежувальних факторів впливу. Крім того, науковиця справедливо відмічає, що сучасний етап розвитку кредитних відносин між банками та економічними агентами малого підприємництва формується під впливом низки обмежувальних/стримуючих факторів та унеможливорює спроможність банків самотужки впливати на діяльність економічних агентів без належного

державного регулювання фінансового та реального секторів економіки шляхом запровадження спеціальних державних програм, податкових стимулів, інструментів макрохеджу тощо.

Наукові доробки авторів А. Герасименка [2], І. Гончар [3], О. Вовчак [4] містять ґрунтовне узагальнення поточних проблемних аспектів, що характеризують сучасний стан розвитку кредитних відносин між банками та корпоративними клієнтами, в тому числі й суб'єктами малого підприємництва. Також окремі віхи макроструктурних диспропорцій, що уповільнюють процеси поширення банківської підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, об'єктивно обґрунтовані у працях С. Кисіль [5]; К. Ковтуненко, О. Нестеренко, К. Орехової [6].

Проблематика обмеженості фінансового забезпечення сучасної економіки розкривається у праці І. Данилишина [7], де автором узагальнено напрями сформованого ресурсного розриву та обґрунтовано напрями його нівелювання в умовах геополітичних загроз та викликів.

Мета статті є обґрунтування сутнісних характеристик та різновидів банківської підтримки малого підприємництва у контексті його впливу на розвиток економіки.

Виклад основних результатів. Досить важливою передумовою успішного економічного розвитку країни, що базується на умовах оптимальної фінансової підтримки за рахунок недорогих наднаціональних фінансових ресурсів розвитку є її членство в економічних союзах. Тому для країни, яка є обмеженою значущим напрямом суттєвого розвитку економіки, важливою є координація зусиль на формуванні

ефективного внутрішнього ринку, що, своєю чергою, продукує підтримку внутрішнього попиту. Саме така стратегія в даному випадку є дієвою і дозволяє забезпечити процес створення та відтворення доходів в економіці, та, таким чином, формування стійкого фінансового ресурсу, спроможного забезпечити реалізацію економічної стратегії сталого розвитку.

Забезпечення економічного зростання є можливим унаслідок реалізації заходів щодо стимулювання розвитку таких основних сфер: 1) внутрішнього ринку, який базується на

стимулюванні відновлення та розбудови внутрішньої інфраструктури; 2) державних фінансів та державної політики; 3) інституту фінансового посередництва, в складі якого саме банки відіграють важливу роль та виконують функції професійних учасників; мають монопольне право на розрахунково-касове обслуговування економічних агентів, чим і підтверджують свою функціональну значимість; 4) поліпшенні інвестиційного клімату в країні, що сприяє поширенню спроможностей ефективного використання зовнішніх джерел цільового фінансування, в тому числі й розвитку малого підприємництва (рис. 1).

Сфера впливу	Характеристика потенційних спроможностей як базових передумов ефективного розвитку економіки країни
Внутрішній ринок	Платоспроможний внутрішній попит та розгалужена інфраструктура внутрішнього ринку слугують мотивами для потенційного інвестора, посилюючи гарантії та рівень очікуваних доходів на вкладені кошти
Державна політика	Державна політика, що стимулює економічне зростання. Державні фінанси країни, як ефективний інститут фіскальної політики, забезпечують ефективне виконання основних функцій: макроекономічної стабілізації, перерозподілу доходів та алокації ресурсів для стимулювання економічного зростання і соціального розвитку
Інститут фінансового посередництва	Ефективна трансформація національних заощаджень в нові інвестиції. Пропозиція доступних джерел фінансової підтримки підприємництва
Інвестиційний клімат	Об'єктивна спроможність державних інститутів щодо захисту прав інвесторів обмежує можливості, яка базується на принципах ринкової взаємодії економічних агентів. Якісні структурні реформи як індикатори для надання доступу до фінансових ресурсів міжнародних організацій

Рис. 1. Напрями реалізації заходів впливу на розвиток економіки

Джерело: сформовано автором.

Отже, розвиток економіки багато в чому залежить від впливу низки факторів, які, своєю чергою, формують основні властиві параметри взаємодії відповідно до особливостей функціонування як внутрішнього, так і зовнішнього економічного середовища, сучасний стан якого характеризується невизначеністю та нестабільністю. Така реальність продукує відповідні наслідки впливу на розвиток малого підприємництва та обґрунтовує необхідність наукового усвідомлення новітніх підходів до ідентифікації та оцінки впливу поточних викликів з метою обґрунтування ефективних напрямів його відновлення та функціонування.

Посеред вагомих передумов ефективного функціонування інституту фінансового посередництва особливе місце посідає професійна діяльність банківських установ, формування основних інструментальних параметрів якої суттєвою мірою залежить від багатьох аспектів розвитку банківської системи в цілому. Так, діяльність економічних агентів малого підприємництва апіорі передбачає її тісну систематичну взаємодію з банками на умовах надання професійної організаційно-фінансової банківської підтримки та супроводу.

Важливими аспектами розвитку, що передбачають надання банківської підтримки суб'єктам малого підприємництва, варто виділити такі: створення сприятливих умов для розвитку та підтримки нових/діючих видів підприємницької діяльності; підвищення рівня конкурентоспроможності економічних агентів/продуктів; розширення/підтримка мережевої

інфраструктури; стимулювання росту рівня продуктивної зайнятості населення в тому числі його соціально незахищеної верстви, шляхом створення нових робочих місць (в тому числі за рахунок розширення діючих потужностей) та активізації процесу поширення самозайнятості; методичне, інформаційне, консультаційне, освітнє, юридичне супроводження підприємницької діяльності; професійна участь у процесі перерозподілу цільових державних/міжнародних фінансових ресурсів, спрямованих на розвиток та підтримку малого підприємництва тощо.

Окрім банків суттєвими генераторами різного виду підтримки малого підприємництва виступають й інші інституції. З метою їх ідентифікації першочергово варто зауважити, що сучасні наукові аспекти та діючі організаційно-правові засади регулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва базуються на застосуванні комплексного підходу, що враховує спільні риси та тенденції розвитку малого та середнього підприємництва. Таким чином, загалом під інфраструктурою підтримки малого та середнього підприємництва вважають сукупність інституцій, які провадять діяльність, спрямовану на розвиток таких економічних агентів, їх інвестиційної та інноваційної активності, просування вироблених ними товарів/робіт/послуг, результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки [8]. В зазначеному контексті до інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва відносять інституції, основним завданням яких є організаційне та фінансове сприяння

розвитку малого і середнього підприємництва (науково-технологічні бізнес-центри, інноваційні інкубатори, лізингові компанії, консультаційні центри тощо).

Зазначена інституційна інфраструктура підтримки малого підприємництва передбачає й досить диверсифікований перелік її видів, посеред яких саме фінансова має

найвищий рівень вагомості та потенційної спроможності сприяння до розвитку. Враховуючи це, доцільним вважаємо описати функціональну характеристику замкнутого циклу взаємодії різних інституційних учасників з приводу перерозподілу ресурсів фінансової підтримки малого підприємництва (табл. 1).

Таблиця 1

Функціональна характеристика інституційних учасників перерозподілу ресурсів фінансової підтримки малого підприємництва

Інституційні учасники	Характеристика заходів, спрямованих на стимулювання, реалізацію та освоєння фінансової підтримки
Урядова інфраструктура	проведення стимулюючої фіскальної політики; поширення кола державних зобов'язань, в тому числі й методом поширення дії пільгових кредитних програм та компенсації процентних ставок за сформованими цільовими кредитними пропозиціями
Центральний банк	проведення стимулюючої монетарної політики; удосконалення банківської інфраструктури шляхом розбудови та запровадження нових об'єктивно важливих елементів, спроможних забезпечити безперебійне функціонування банків другого рівня (кредиторів) в умовах зовнішніх викликів; стимулювання до активного використання вільних кредитних ресурсів в рамках реалізації державних цільових програм стимулювання підприємництва, в тому числі й за рахунок розширеного рефінансування; сприяння диверсифікації діючих інструментів з фінансової підтримки підприємства
Банки-кредитори	дослідження цільового ринку; вивчення попиту; об'єктивна ідентифікація/врахування клієнтського досвіду; розширення клієнтської бази; формування якісних кредитних активів; професійне обслуговування процесу задоволення кредитних вимог у відповідності до параметрів досягнутих договірних домовленостей; диверсифікація кредитних інструментів з фінансової підтримки підприємства; задоволення попиту на цільові кредитні ресурси
Фонди підтримки малого підприємництва	проведення професійної діяльності в цілях сприяння розвитку малого підприємства, шляхом надання грантової підтримки організаційно-фінансового характеру та реалізації державних програм кредитування
Економічні агенти малого підприємства	освоєння фінансових ресурсів цільового призначення, започаткування/відновлення/модернізація/господарської діяльності; її адаптація до зовнішніх викликів; сприяння розвитку економіки

Джерело: сформовано автором.

Професійна діяльність банків стимулює функціонування сприятливого середовища для надання фінансової підтримки та поширення господарських відносин між економічними агентами малого підприємництва, а її ефективна розбудова та удосконалення є важливою передумовою ефективного розвитку й економіки країни в цілому. Питання якісної організації діяльності банків, зокрема кредитної, набуває особливої актуальності у період тривалої невизначеності, спровокованою геополітичними викликами, адже все це обумовлює гостру потребу в реалізації налагодженого механізму ресурсного забезпечення розширеного відтворення та, відповідно, стійкого розвитку економіки, в тому числі й за рахунок надання фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва.

Так, наприклад, внаслідок впливу зовнішніх безпрецедентних викликів та у випадку вимушеної релокації потужностей економічного агента малого підприємництва формується об'єктивна необхідність освоєння ресурсів банківської підтримки для нівелювання/мінімізації втрат: компенсація вартості втраченого майна, відновлення підприємницької інфраструктури, започаткування нового підприємництва та підтримка діючих підприємств. Важливим також є нове усвідомлення рейтингу пріоритетності галузей/видів економічної діяльності; механізмів перерозподілу фінансових ресурсів, в тому числі тих, що сплачуються в результаті реалізації заходів з репарації та реституції. Роль банків як посередників, так і професійних генераторів цільової кредитної пропозиції на ринку є

надзвичайно важливою та передбачає відповідного їх активного прояву з позиції достатньо високого рівня капіталізації, ліквідності та фінансової стабільності банківської системи в цілому.

Банківська підтримка малого підприємництва передбачає розробку та реалізацію різноманітних організаційно-фінансових заходів, програм та ініціатив, які банківські установи провадять з метою задоволення потреб клієнта, в тому числі і в сегменті малого бізнесу. Результат узагальнення різновидів банківської підтримки економічних агентів малого підприємництва представлено у табл. 2.

Охарактеризований комплекс видів банківської підтримки дозволяє економічним агентам малого підприємництва підтримувати доступ до доступних та об'єктивно необхідних фінансових та інших видів ресурсів, планово застосовувати їх у відповідності до реалізації поточних/стратегічних цілей, сприяючи тим самим розвитку та зростанню власного бізнесу та економіки країни в цілому.

З огляду на наведений перелік видів банківської підтримки та її змістову характеристику за напрямками реалізації, економічний зміст поняття «банківська підтримка малого підприємництва» пропонуємо тлумачити як продаж/надання банками професійно/спеціально сформованого комплексу взаємодоповнюючих організаційно-фінансових продуктів/послуг та реалізація індивідуальних заходів, спрямованих на забезпечення/супроводження вирішення поточних господарських завдань економічних агентів малого підприємництва, націлених на зміцнення

рівня їх фінансової стабільності, інноваційного росту в умовах стимулювання розвитку та невизначеності.

Таблиця 2

Види банківської підтримки та змістова характеристика напрямів її реалізації

Банківська підтримка	Змістова характеристика напрямів реалізації підтримки в контексті фінансування цілей підприємницької діяльності	Наслідки впливу на розвиток підприємництва
Розрахунково-касова	Організація та проведення безготівкових розрахунків, маючи монопольне право на відкриття та ведення поточних рахунків	Забезпечує унікальну можливість здійснення розрахункових операцій
Кредитна	Формування спеціальних кредитних умов обслуговування: реалізація кредитних програм підтримки стартапів, зниження процентних ставок на цільові кредити для окремих категорій підприємців-позичальників (новостворених підприємств; підприємств, що розвиваються або обґрунтовують інвестиційні цілі кредиту)	Сприяє поширенню/росту підприємницької діяльності за рахунок кредитної експансії (не передбачає втрати контролю над частиною підприємства-позичальника)
Депозитна	Формування спеціальних депозитних умов обслуговування: застосування підвищених процентних ставок для окремих категорій підприємств-депонентів (зберігання значних сум на депозитних рахунках, фіксація терміну розміщення коштів тощо)	Створює можливості для отримання додаткового доходу в короткостроковій перспективі (не стимулює розвитку виробничих потужностей)
Сервісна	Застосування програм лояльності, бонусних програм (кешбек, знижки на комісії та інші переваги в обмін на активність використання послуг), що створює передумови для максимальної долученості клієнта до комплексу додаткових/нетипових умов обслуговування	Забезпечує підвищення рівня якості обслуговування та адаптивності банківських продуктів до потреб ринку (врахування клієнтського досвіду)
Гарантійна	Надання гарантії щодо здійснення платежів на користь бенефіціара за рахунок кредитних ресурсів, в тому числі при обслуговуванні розрахункових операцій за акредитивами, що передбачає професійне супроводження документарних аспектів	Стримує необхідність вилучення значних сум з обороту підприємства, сприяє активізації використання кредитних ресурсів
Технологічна	Впровадження сучасних інноваційних цифрових рішень та автоматизованих систем обслуговування, націлених на підвищення рівня конкурентоспроможності банківського продукту та відповідності його параметрів до вимог клієнта	Сприяє інноваційному розвитку системи обслуговування клієнтів на умовах цифрового розвитку параметрів продукту
Консультаційна	Надання безкоштовних/пільгових консультацій (фінансового, юридичного, аудиторського змісту тощо), менторської підтримки, сприяння реалізації освітніх програм	Продукує консультаційне обслуговування клієнта, супроводження угод, представлення інтересів клієнта

Джерело: сформовано автором.

Зауважимо, що укріплення синергії зусиль економічних агентів малого підприємництва та банківських установ є можливим за умови активного сприяння з боку державних органів влади методом провадження ефективної державної політики. Наявність ефективних механізмів захисту прав і інтересів суб'єктів малого бізнесу

сприяє поширенню практики надання банківської підтримки на умовах оптимізації кредитного ризику. Узагальнення комплексу видів підтримки малого підприємництва при взаємодії потенціалу банківських спроможностей та державної підтримки зображено на рис. 2.

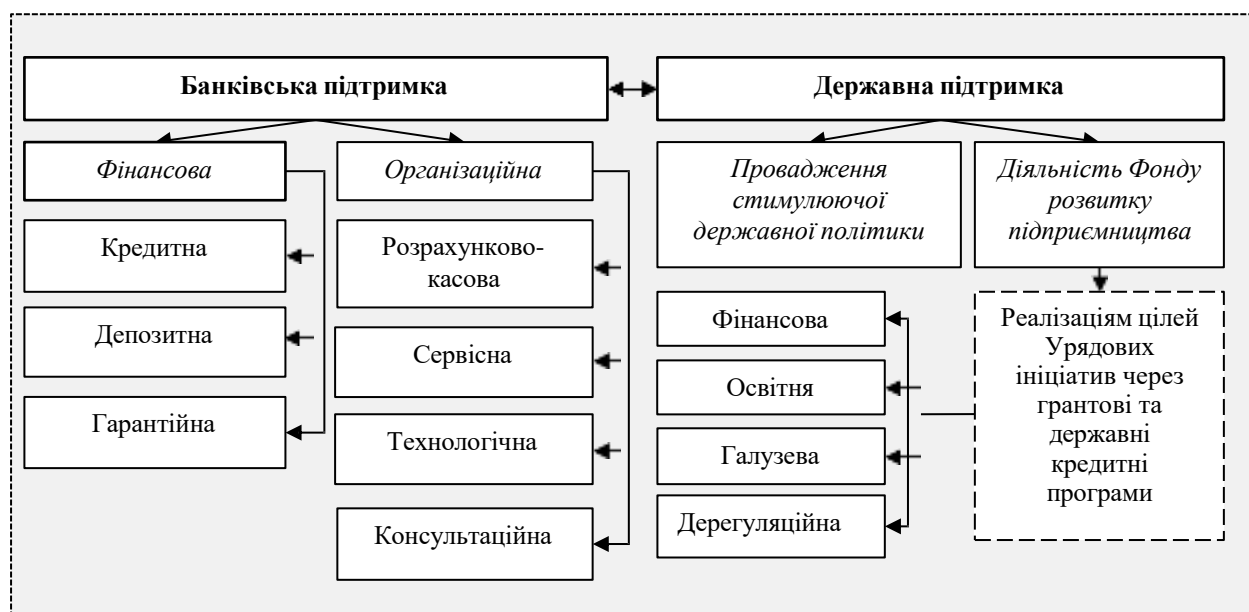

Рис. 2. Види підтримки малого підприємництва

Джерело: сформовано автором.

Так, державні програми підтримки малого підприємництва набувають сьогодні особливої актуальності. Найбільш поширеною програмою цільового фінансування залишається державна програма доступних кредитів «5-7-9». Упродовж двох років повномасштабної військової агресії в Україні було укладено 39466 кредитних угод, обсяг фінансування склав 153,7 млрд грн. [9]. При цьому банки виступають активними професійними учасниками перерозподілу цільових фінансових ресурсів. Наразі, укладено угоди з 45 вітчизняними уповноваженими банками, що

виконують функцію експертів та посередників здійснюючи при цьому вагомий вплив на процес надання організаційно-фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва у взаємодії з державною підтримкою.

Таким чином, державні програми цільового або галузевого фінансування економічних агентів малого підприємництва, що знаходять свою реалізацію через призму інструментів професійної діяльності банківських установ, дозволяють посилити рівень купівельної спроможності на кредитні ресурси, що пропонуються на ринку за оптимальною ціною. Крім того,

ефективно діючі системи податкових пільг і дотацій, що передбачені для окремих категорій економічних агентів, здатні створювати додаткові джерела самофінансування для представників малого підприємництва на етапі його започаткування та первинного розвитку. Розширення банківського цільового кредитування суб'єктів малого бізнесу переважним чином залежить від рівня активності впровадження державних програм, що обумовлюють процеси непрямого субсидування вартості кредитних ресурсів за рахунок коштів державного бюджету. Крім того, забезпечення сталих темпів економічного зростання та мінімізація ризиків подальшого послаблення рівня стійкості економіки України до впливу, в тому числі, зовнішніх потрясінь потребує посилення координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової державної політики.

Висновки. Отже, подальший розвиток малого підприємництва в сучасних умовах цілковитої

невизначеності, потребує створення адаптивних сприятливих умов для започаткування/відновлення/здійснення господарської діяльності, що об'єктивно передбачає необхідність розширення доступу до фінансових та інших видів ресурсів, здатних забезпечити безперервне функціонування підприємств. Посилення рівня спроможності економічних агентів щодо повноцінного володіння такими ресурсами є можливим лише за умови практичної реалізації досліджених видів банківської підтримки за умови її повноцінної відповідності цілям та параметрам діючої на практиці державної підтримки/політики. Такий взаємодоповнюючий підхід до надання комплексної підтримки суб'єктам малого підприємництва дозволяє оптимізувати вартість затребуваного ресурсу, розширити його видову характеристику та отримати якісний професійний супровід процесу вирішення виробничих завдань.

Список використаної літератури

1. Гудзь Т. П. Фактори розвитку банківського кредитування підприємств в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. Вип. 7-8 (284-285). С. 24–32. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/284-285/pdf/24-32.pdf>.
2. Герасименко А. В. Сучасні особливості банківського кредитування промислових підприємств. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 2. С. 35–42.
3. Гончар І. Сучасне корпоративне кредитування комерційними банками: статистичний аспект. *Статистика та суміжні галузі досліджень*. 2013. № 3. С. 66–73.
4. Вовчак О. Д., Гальків Л. І., Демчишин М. Я. Стан і проблеми розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 3 (26). С. 30–37. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i26.143846>.
5. Кисіль С. С. Механізм банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. URL: http://efeb.com.ua/UJRN/efek_2019_2_57

6. Ковтуненко К. В., Нестеренко О. В., Орехова К. В. Сучасний стан та умови банківського кредитування підприємств. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 1. С. 45–52.

7. Данилишин Б. Де взяти фінансові ресурси для підтримки воєнної економіки і оборони. *Економічна правда*. 2022. 16 травня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/16/687087/>

8. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України № 4618-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 3. Ст. 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

9. Які державні програми та гранти існують для українського бізнесу. *УС.Market*. 2024. 22 лютого. URL: <https://blog.youcontrol.market/iaki-dierzhavni-proghrami-ta-ghranti-isnuiut-dlia-ukrayinskogho-bizniesu//>